

1. melléklet

Hallgatói ismeretekkel kiegészített RÉSZLETES ÓRAVÁZLAT Liszt Ferenc szimfonikus költeményei (10. évfolyam)

R



1. Feladat

1. Rövid zenehallgatás: Liszt: *Les preludes* (A mű bevezető része)

Milyen érzéseket idéz fel Bennetek ez a zene? Miről szólhat a mű?

Lehetséges megoldás: szubjektív vélemények, gondolatok

2. *A bevezető dallam megtanulása*

3. *Mi a programzene? Határozzátok meg a fogalmát! Mondjatok rá példákat!*

Lehetséges válaszok: A programzene valamely irodalmi, képzőművészeti alkotás, történelmi esemény, személyiség vagy természeti jelenség zenei megjelenítése. Például: Vivaldi: A négy évszak, Beethoven: VI. Pastorale szimfónia, Muszorgszkij: Egy kiállítás képei...

J



2. Feladat

Csoportfeladatok (6 csoport 1-1 szimfonikus költeményhez kapcsolódva)

A csoportok közös feladatai:

1. *Készítsetek fürtábrát a műről a szövegek és a képek alapján!*

2. *Rendeljetek az egyes megállapításokhoz hangszereket és zenei megoldásokat.*

3. *Milyen ötleteitek lennének, ha Ti lennétek a zeneszerzők.*

4. *Szerintetek mi a mű programja? Fogalmazzátok meg 1-1 mondatban!*

(*Megjegyzés:* Mindegyik csoport képeket, szövegeket kap az adott szimfonikus költeményhez kapcsolódóan!)

Módszerek, eljárások: „A fürtábra olyan grafikai szervező, amely gondolatok, információk, fogalmak és a közöttük teremthető kapcsolatok feltárulását mutatja egy adott téma (szó, kifejezés) vonatkozásában. Eredetileg olyan eljárás, amely a tanulókat egy adott témáról való nyílt és szabad gondolkodásra bátorítja.” (BÁRDOSSY- DUDÁS -PETHÓNÉ NAGY - PRISKINNÉ RIZNER 2002.)

Eszközök: 1-1 papírlap, toll

A csoportok dossziójában található szemelvények: (melléklet: képek és szövegek)

1. csoport: a szimfonikus költemény: **Hunok harca**

Képek: Wilhelm von Kaulbach arcképe és festménye: A hun csata

2. csoport: a szimfonikus költemény: **Amit a hegyen hallani**

Victor Hugo képe és a szimfonikus költeményt ihlető verse: Őszi levelek, Liszt Ferenc szavai a műről: „A költő két hangot hall: az egyik mérhetetlen pompával zengi az Úr dicséretét — a másik tompa, telve fájdalommal, sirással és átkozódással. Egyiket a természet mondta ki, másikat az emberiség! A két hang addig küzd egymással, keresztezi egymást és olvad egybe, míg végül mindkettő áhítatos szemlélődésben oldódik fel és cseng ki.”

3. csoport: a szimfonikus költemény: **Prométheusz**

Johann Gottfried Herder arcképe, Jacob Jordeans: A leláncolt Prométheusz festménye, és Prométheusz története.

4. csoport: a szimfonikus költemény: **Orpeusz**

Gluck arcképe, Orpheuszt ábrázoló etruszt váza képe, Elice Russel Eurydike elvesztése, Orpheusz visszavezeti Eurydikét festmények Liszt Ferenc szavai a műről: „Amikor néhány évvel ezelőtt betanította Gluck Orpheuszát, nem tudtam a fantáziámat megfékezni, hogy Orpheusz személye felé ne szárnyaljon, akinek neve olyan fenségesen tündököl a görög költők mítoszaiban. Megelevenedett emlékezetemben a Louvre-ban látott etruszk váza, mely az első költő-muzsikust ábrázolja, misztikus királyi dísszel a homlokán, csillagos köpennyel a vállán, ajkát isteni költeményre nyitva, amint finom és karcsú ujjával egy lyra húrjait pendíti meg.” „Ma, akárcsak egykor és mindörökké, Orpheusz, azaz a Művész feladata, hogy szétterjessze dallamainak hullámain, vibráló akkordjait, mint valami édes és ellenállhatatlan fényt, hogy bevonja vele az egymásnak ellentmondó elemeket, amelyek egymást tépik szét minden egyes ember és valamennyi társadalom kebelében.”

Orpheusz története: az ókori mítoszok mesés dalnok, hős a zenészek és zeneköltők közt, akit a hagyomány Trákiába helyezett, hol Dionysost és a múzsákat ábrándosan tisztelték és e tiszteletből lassankint különböző művészetek fejlődtek. Anyjának is Kalliope múzsát tartották, felesége pedig egy Eurydike nevű nimfa volt. Lantjával csodákat művelt (megmozgatta a fákat s a vizeket, megszelídítette az állatokat). Midőn neje kígyómarás következtében meghalt, leszállott az alvilágba és az árnyak királynőjét annyira megindította, hogy az megengedte Eurydikének a világba való visszatérést, de azon feltétellel, hogyha Orpheusz mindaddig vissza nem tekint, amíg Eurydikével együtt el nem éri a halandók országát. Orpheusz mohó szerelmi örömeiben és türelmetlenségében nem győzött várni, hátra tekintett és végleg elvesztette Eurydikét.

5. csoport: a szimfonikus költemény: **Tasso**

Goethe és Ritratto di Torquato Tasso arcképe, rövid részlet az ihlető, Goethe Tasso című művéből, Tasso rövid életrajza, valamint Liszt Ferenc a mű szöveges programjában írta 1854. április 19-én, amikor a Tassot vezényli Weimarban: „Tasso Ferrarában szeretett és szenvedett, Rómában kapott elégtételt és a mai napig is él a velencei népénekekben. Ez a három momentum elválaszthatatlan halhatatlan emléketől. Hogy ezt zenében kifejezhessük, felidéztek a költő fenséges szellemét, ahogyan még most is ott bolyong a velencei lagúnák között, majd Ferrarában merül föl előttünk büszke és szomorú arca, ahol mesterműveit alkotta, és végül Rómába követhetjük útját, az örök városba, amely a dicsőség koronáját nyújtotta felé, ünnepelve benne a vértanút és a költőt.”

6. csoport: a szimfonikus költemény: **Mazeppa**

Victor Hugo és Ivan Sztepanovics Mazeppa arcképe, Delacroix Mazeppa és Vernet Horace Mazeppa and the Welves című festménye, Byron Mazeppa című költeménye, rövid szöveg Mazeppa életéről: *Iván Sztepanovics Mazeppa kozák atamán Kijevben született 1645 táján és Benderben halt meg 1709 szeptemberében. János Kázmér apródja volt. Falibovszki lengyel nemes tetten érte, amikor megcsalta őt nejével, ezért meztelenül egy ló hátára kötözte s a lovat szabadon eresztette. Mazeppa megmenekült és 1663-ban Ukrajnában a kozákok megszerették testi ereje és bátorsága miatt. Szamoilovics hadsegédje lett és halála után örökébe lépett. Megnyerte Nagy Péter kegyeit, aki titkos tanácsosává, majd Ukrajna fejedelmévé tette. Később kiakarta vonni magát a cár fennhatósága alól és Lengyelországot Ukrajnához csatolni. Terveit leleplezték. Bár kezdetben a cár nem hitt árulásában, később menekülnie kellett és XII. Károlyhoz menekült. A poltavai csata után a svéd királlyal Benderbe menekült, ahol állítólag megmérgezték.*

Feladat a csoportmunkát követően:

Minden csoport mutassa be a megoldásait, a többi csoport tagjai pedig kérdezhetnek, véleményeket fűzhetnek a bemutatásokhoz.

Értékeljék közösen az egyes csoportok bemutatásait!



3. Feladat

Zenehallgatás: Hunok harca, Amit a hegyen hallani, Prométheusz, Orpeusz, Tasso (Lamento e trionfo I.), Mazeppa DVD-ről.

Feladat: Mennyiben felelnek meg a megoldásaitok és a hallott zeneműrészletek?



4. Feladat

Zenehallgatás: Les preludes (Finálé)

Instrukciók: minden csoport kap 1-1 szöveget Lamartine Költői vallomások és harmóniák című művéből. A zenehallgatás közben osszátok részekre a szöveget és fogalmazzátok meg 1-1 szóba, mondatba a rész „tartalmát”! Segítségként megkapjátok a Liszt Ferenc által megfogalmazott programot is a műről kétféle fordításban!

Lamartine: Költői vallomások és harmóniák (fordította: Galambosi László)

Riadtan dobban a szív.

Riadtan. Valaki hív.

Halál toppan küszöbömre.

Minden percem tündökölt-e?

Ködbe buktam. Szirten háltam

csontdermesztő hófúvásban.

A fény útján meg-megálltam

Égi kúthoz eltaláltam.

Halál toppan küszöbömre.

Minden percem tündökölt-e?

Nagyszerű halál, magához ölelő hatalom vár.

Lángol az égi liliom.

Minden ragyog. Beteljesül az Élet.

Isten-köszöntésre kísérnek a fények.

Isten-köszöntésre kísérnek a fények.

Csillagpehely-inged
szóttam ezen éjjel,
válladat fürdettem
violák fényével.
Tűz-koronás kebled
mézzel aranyoztam,
pillangó-fehérben
fölötted lobogtam.
Csókjaimmal védlek,
ölelve ringatlak,
ezüstös álomba
virágon altatlak.
Körül a szél, tört gallyakat
köhög világbó melle,
habár bujdos a vizeken,
rab retteg vasra verve.
Hegyek felől izzás akad a fák kormos hajába,
a csillag félénken bújik
felhők kék nádasába.
A borzalom kútja sötét,
fuldokolnak az álmok,
hasít a baj, a lét falát
rontják konok csapások.
Az erdő mélyén markos vihar táncol.
Fejszéje csattog. Hullanak az ágak.
Villám-pallosok sújtanak a földre,
lángol koponyája a zuhanó Világnak
Tiszta a lég, tágul tudónk,
fehéren röppen föl a dal.
Távoli tornyok intenek,
a sugár mindent kitakar.
Bokrok zöldjén a kék szirom
lepkéket dajkál, csöpp anya.
Játszó rózsza kacérkodik,
lángot vet vérvörös haja.
A nyugalom emlékei
bársony dongóként szállanak.
Sasként fénylik az ifjúság,
lát csillámszórta ormokat.
Hol testvérként a szellők ránk köszönnek
s a szirti madár fején csillag lángol,
ének vendégel, hatalma hullámszik
az Örök öböl rejtett sugarából.
Szikrázó harc dühöng. Szörnyek
nyilazzák a földet,
lábuk alatt erdők-mezők füstölögve nyögnek.
Reszket a fű, gyöngetestét égetik a lángok.
Térdre hullva könyörögnek csonkuló virágok.
Kiáltozva fut az ember:
Hőköl, újra támad.

Ágaskodik, hanyatt zuhan
csörtető vadállat.
Zene tombol. Trombita zeng
nyugtalan magasba.
Győz a Világ, szétszakad a
Sátán birodalma.
Nagyszerű halál, magához ölelő hatalom vár.
Lángol az égi lilium.
Minden ragyog. Beteljesül az Élet.
Isten-köszöntésre kísérnek a fények.
Isten-köszöntésre kísérnek a fények.

Liszt Ferenc szavai a műről:

1. „*Mi más is életünk, mint előjátékok szakadatlan sorozata ahhoz az ismeretlen dallamhoz, amelynek első, ünnepélyes hangját a halál csendíti meg? A szív fénylő hajnala a szerelem. Melyikünk sorsát nem zavarja azonban meg a boldogság első áradata után a vihar ereje, amely durva leheletével széttépi a gyengéd illúziókat, villámával lesújtja annak oltárát? És melyik mélyen sebzett lélek nem keres ilyen megrázkódtatások után nyugalmat a természet idilli csendjében és saját emlékeiben? A férfi azonban nem sokáig képes ilyen nyugalomban élni, és mikor a trombita felharsan, elsőnek rohan a csatába, a legveszélyesebb posztra, hogy a küzdelemben ismét visszanyerje önmagát és belső erejét.*”

2. „*Életünk nevezhető-e egyébnek, mint előjátékok hosszú sorozatának ahhoz az ismeretlen énekhez, amelynek első ünnepélyes ütemét a halál adja meg? A szerelem minden szívnek fénylő hajnalpírja. De kinek sorsában nem zavarta meg a boldogság első örömeit a vihar tombolása, amelynek durva lehelete elfújja a szép terveket villámaival szétzúzva az oltárt? Melyik kegyetlenül sebzett lélek nem kereste a megrázkódtatások után a falusi élet csendes örömét, hogy régi emlékeiben találjon gyógyulást? De a férfi nem viseli el sokáig a természet békés nyugalmat; amint felhangzik a trombita harsogása, amely a harcosok közé hívja őt, nem gondolva a következményekkel, a legveszélyesebb helyre rohan, hogy a harc küzdelemben ismét visszanyerje öntudatát és teljes erejének bizonyosságát.*”



5. Feladat

Feladatok: 1. Írjuk fel közösen a táblára a megbeszéltek alapján a *Les preludes* „részeit”!

Lehetséges megoldás:

1. Bevezetés (a születés pillanata),
2. A szerelem boldogsága,
3. Az élet viharai,
4. menekülés a természetbe (Rousseau-i gondolat É-A-C-dúr!),
5. Harc és epilógus (a halál pillanata, de nem szomorúság, hanem egy lehetséges másfajta élet kezdete).

2. *Hogy lehetne egy mondatban megfogalmazni a mű mondanivalóját?*

Lehetséges megoldás: Az érzelmek úgy követik egymást, ahogy minden ember végigéli a fogantatástól az élete végéig és talán azon túl is.

3. *Az eddigiek alapján fogalmazzatok meg a szimfonikus költemény jellemzőit!*

Lehetséges megoldás: Egy tételes mű, melynek előadói apparátusa a szimfonikus zenekar. A műben általában egy téma vezérmotívumszerűen tér vissza, ezért monotematikus felépítésű. A téma (esetleg témák) változatai virtuóznak.

4. Szerintetek népszerű lehetett-e a mű a bemutatókor? Indokoljátok a válaszaikat!

6. Feladat

Táblázat készítése a megismert szimfonikus költeményekről

Töltsétek ki a következő táblázatot az órán feldolgozott szimfonikus költemények alapján!

Cím	Hatás	Program (téma)
Hunok Harca		
Amit a hegyen hallani		
Tasso		
Les Preludes		
Prometheusz		
Mazeppa		
Orfeusz		

Feladat:

Ismertessétek a megoldásaikat (önkéntes vállalkozók)!

Töltsük ki közösen a táblázatot!

Lehetséges megoldás:

Cím	Hatás	Program (téma)
Hunok Harca	Kaulbach festménye	Kereszténység → pogányság
Amit a hegyen hallani	Viktor Hugo: Amit a hegyen hallani	ember – természet kapcsolata
Tasso	Goethe: Tasso	Minden költő sorsa (egy velencei hajós éneke)
Les Preludes	Lamartine verse	Az ember örök sorskérdéseinek bemutatása
Prometheusz	Herder: A leláncolt Prometheusz (dráma)	A nemes célokért küzdő ember örök jelképe
Mazeppa	Victor Hugo: Mazeppa	A szabadság eszméje (A kozák vezér Mazeppa története)

Orfeusz	Gluck: Orfeusz (opera) és egy etruszk váza	A művészet eszméje, a zene hatalma; Az ember eszméiért vívott harca
----------------	--	---

7. Feladat

Kilépőkártya készítése

Mielőtt kimentek a teremből, írjatok a kilépőkártyára

1. egy a tananyaghoz kapcsolódó kérdést,
2. egy-egy mondatot, hogy mi tetszett és mi nem az órán,
3. egy személyes megjegyzést, észrevételt.

Módszerek, eljárások: kilépőkártya: „Az oktatási-képzési folyamat egy-egy egységének, szakaszának reflektálási fázisában alkalmazható technika; amely arra ad módot, hogy a tanulók reflektáljanak a tananyagra, illetve saját tanulási folyamatukra: 1. kiemeljék a legfontosabb gondolatokat, 2. kérdést fogalmazzanak meg az anyaggal kapcsolatban, 3. megjegyzést, észrevételt tegyenek.” (BÁRDOSSY- DUDÁS -PETHÓNÉ NAGY - PRISKINNÉ RIZNER 2002.)

Eszközök: 1-1 kilépőkártya minden tanulónak